

Kobieta i mężczyzna w islamie: między stereotypem a rzeczywistością w Sudanie Północnym

Celem niniejszego tekstu jest próba przyjrzenia się kulturze Sudanu Północnego z punktu widzenia problematyki gender wyraźnie dookreślonej przez dominującą w tym regionie religię. Sudan Północny jest terenem moich szerzej zakrojonych badań empirycznych dotyczących wpływów (krzyżowania, znoszenia, wzmocnienia) religii i tradycji na lokalną genderową politykę ciała, zdrowia i seksualności i praktyki do nich odniesione (zwłaszcza praktykę obrzezania kobiet). W tym artykule odniosę się jedynie do niewielkiego zakresu moich eksploracji dotyczących wpływów religii na koncepcję kobiecości i męskości. Z zamierzenia nie będzie to odczytanie „demaskujące”, którego celem byłoby ukazanie dystansu dzielącego tamtejszą kulturę nasyconą pierwiastkami religijnymi od kultury Zachodu, by następnie zidentyfikować, nazwać i potępić jej ułomności. Jest to zatem próba odczytania naiwnego, akceptującego i niekwestionującego kategorii kulturowych istotnych dla kultury Sudanu Północnego. Jednak nie udało mi się całkowicie uniknąć odniesień do zachodniego spojrzenia. W artykule zostaną przedstawione zarówno rekonstrukcje teoretyczne, jak też fragmenty narracji – pierwszych wywiadów, które miałam okazję przeprowadzić z kobietami z Sudanu latem 2014 roku.

Kultura i religia islamu

Początki kultury islamu przypadają na VII wiek. W tym czasie również rodzi się religia Mahometa, czyli islam. Religia wraz z kulturą cywilizacyjną islamu jest niezwykle różnorodna i dynamiczna. U podstaw kultury islamu leży z góry narzucona przynależność religijna. W dziejach islamu kultura jawi się jako zwycięska z wbudowaną manifestacją swojej przewagi nad pokonanymi (Meier 1998, s. 9–15).

Islam w pierwotnym okresie jawił się jako rewolucyjny – podkreślano równorzędne znaczenie kobiet i mężczyzn w gospodarce i społeczeństwie, co również

znajdowało swoje odzwierciedlenie w religii. W epoce historycznej, zwanej matriarchatem, kobiety miały przewagę społeczną i polityczną. Co więcej, to właśnie kobiety stanowiły główną siłę w społeczeństwie. Wyobrażenie kobiecości było związane z pięknem, wiedzą, pożądaniem, płodnością, miłością. Jednym z głównych założeń patriarchy, epoki historycznej, która zaistniała po matriarchacie, była dominacja mężczyzn. Mężczyzna symbolizował rozum, mądrość, wiedzę, płodność, majestat i prawo (Krzak 2007, s. 11–21).

Zetknięcie się z tradycją religijną islamu wymaga od Europejczyków niezwykłej tolerancji, przede wszystkim intelektualnej. Pojęcie tradycji w znacznej mierze określa istotę każdej religii. Co więcej, w społeczeństwie muzułmańskim tradycja jest ogromną wartością związaną z ciągłością; jest przekazywana z pokolenia na pokolenie. Warto także zauważyć, że tradycja nadaje sens wartościom symbolicznym, które kultuwują wyznawcy tej religii. Tradycja religijna islamu nie wzbogaca co prawda współczesności codziennej muzułmanów, ale ustanawia porządek społeczny, dostarcza „stałego podłoża koniecznego dla wszelkiej zmiany” (Trzaskowski 2011, s. 73).

W tradycji muzułmańskiej szczególne znaczenie ma *sunna*. Termin ten występuje w znaczeniu „zwyczaj przodków”. Co więcej, pod pojęciem *sunna* rozumiano „tradycję odziedziczoną po wcześniejszych pokoleniach, obejmującą również to, co było uznawane, ale również zwyczaje o charakterze neutralnym czy potępianym” (Abdallah 2009, s. 20). *Sunna* jest jednym ze źródeł prawa muzułmańskiego. Warto zwrócić uwagę na to, że w sensie etycznym *sunna* dyktuje swoim wyznawcom sposób postępowania w życiu codziennym.

Dyskursu kulturowego w społeczeństwach arabsko-muzułmańskich na temat sytuacji kobiet i mężczyzn nie można rozumieć jednoznacznie. Jednak w opinii Zachodu podejście do kwestii równości płci oraz do sprawiedliwego podziału ról społecznych kobiet i mężczyzn w krajach, gdzie religią wyznaniową jest islam, jest stereotypowe, a współcześnie wybitnie nasycone strachem przed islamskim terroryzmem, radykalizmem religijnym i ogólnie „wojną cywilizacji” islamu z cywilizacją Zachodu.

Role kobiet i mężczyzn w społeczeństwie Sudanu są ściśle określone przez religię oraz system prawny zwany szariatem. Jednym z głównych założeń jest kontrolowanie wszystkich aspektów życia muzułmanów. Warto jednak zauważyć, że zachowanie społeczne kobiet i mężczyzn w niektórych sytuacjach cechuje duża swoboda i wolność – na przykład w społeczeństwie sudańskim większość kobiet nie zasłania swoich włosów w miejscach publicznych, choć wierność nakazom religii skłaniałaby do ich zasłaniania.

Kobieta w społeczeństwie muzułmańskim

W życiu kobiety muzułmańskiej od czasów dżahiliji zaszły pozytywne zmiany. Uważa się, że nastąpiło przejście od przedmiotowego do podmiotowego traktowania kobiet. Wraz z nadejściem islamu przyszła na świat nowa kobieta – wolna

kobieta islamu. Od tej chwili można oficjalnie mówić o kobiecie muzułmańskiej, która otrzymała możliwość uczenia się – pogłębiania i doskonalenia własnej wiedzy. Islam przyznał kobiecie prawo do posiadania własności majątkowej, które otoczył poszanowaniem i możliwością zatrzymania w przypadku rozwodu z małżonkiem. W porównaniu z okresem dżahiliji obecne położenie kobiety było całkowitą rewolucją i oznaczało wielki krok ku wyzwoleniu z ciągłej opresji arabskich tradycji i obyczajów. Został jej nadany status jednostki równej mężczyźnie.

Islam pozwolił również kobietom na ukształtowanie własnej indywidualnej osobowości, stał się drogą ku wyzwoleniu – do uwolnienia się od przytłaczających stereotypów dotąd towarzyszących im w codziennym życiu. Kobiety muzułmańskie dzięki religii islamu uzyskały wysoką pozycję społeczną, szczególnie w pełnienu tak podstawowych ról, jak: rola córki, żony, matki oraz aktywne działanie w poszczególnych dziedzinach życia społecznego. Odtąd kobiety stały się równe mężczyźnie w szeroko rozumianych prawach społecznych, ekonomicznych oraz politycznych. Islam zburzył dotychczasowe poczucie niesprawiedliwości oraz ucisku w stosunku do kobiet w sferze społecznej (Abu-Rub Zabża 2008, s. 6).

Równość kobiet i mężczyzn oraz prawa kobiet pozwoliły im stawać się światłymi muzułmankami pozwalającymi spojrzeć na siebie w innym, bardziej pozytywnym świetle.

Współcześnie kobiety muzułmańskie godzą zazwyczaj rolę żony i matki z obowiązkami zawodowymi, podobnie jak kobiety w Europie. Trzeba też zaznaczyć, że nasze kultury i religie są różne – mają inne wartości. W społeczeństwie arabskim religia pełni nadrzędną funkcję. Religia jest mechanizmem regulującym życie całego społeczeństwa muzułmańskiego. Kobiety w islamie mają realny wpływ na swoje życie i życie swojej rodziny; mężczyźni liczą się ze zdaniem żony.

W przeciwieństwie do okresu dżahiliji, kiedy to kobieta nie miała żadnych praw i była traktowana przedmiotowo, islam otoczył kobiety opieką i szacunkiem. W opinii Zachodu religia ta zniewala i ogranicza kobiety poprzez narzucenie im obowiązku zasłaniania się i tym samym ograniczenie ich praw jako ludzi, co – w tamtejszej koncepcji – nie do końca jest prawdą. W Koranie nie ma informacji potwierdzającej tę kwestię. Jest tam napisane, że jeżeli kobieta chce, to może się zasłaniać. Faktem jest, że kobieta muzułmańska z własnej woli swoje piękno rezerwuje wyłącznie dla małżonka, jeśli przez piękno rozumiemy nagie ciało.

Mężczyzna w społeczeństwie muzułmańskim

Rola, jaką mężczyzna pełni w społeczeństwie muzułmańskim, znacznie różni się od roli, jaką pełni kobieta, choć na kobiecie i mężczyźnie ciążyą takie same obowiązki w kwestii życia religijnego.

Mężczyzna w zależności od relacji z ludźmi obecnymi w jego otoczeniu podejmuje różne role społeczne. Islam jako system prawny, religijny oraz kulturowy określa prawa i obowiązki dla mężczyzny, który będzie określony jako (www.eioba.pl/a/23t/mezczyzni-i-kobiety-w-islamie):

1. Dziadek
2. Wujek
3. Ojciec
4. Brat
5. Syn
6. Mąż
7. Siostrzeniec/Bratanek
8. Niespokrewniony mężczyzna.

Ze względu na męską rozważność i mądrość umysłu mężczyźni są w stanie, co więcej – są zobowiązani, do sprawowania opieki nad kobietami, które są słabsze fizycznie i które postrzega się jako uczuciowe i emocjonalne (Machut-Mendecka 2008, s. 24–25). Na mężczyźnie ciąży obowiązek żywienia i utrzymania rodziny.

Koncepcja życia seksualnego w islamie

Jeżeli chodzi o wizerunek ciała w islamie, to mężczyźni i kobiety powinni zasłaniać swoją aurę, przy czym przez aurę rozumiemy obszary na ciele mężczyzny i kobiety, które powinny być zakryte w obecności innych ludzi. Aura mężczyzny znajduje się pomiędzy jego pępkiem a kolanami, a aura kobiety obejmuje całe ciało z wyjątkiem twarzy i dłoni. Jeżeli mężczyzna i kobieta są małżeństwem, to przebywając we własnym towarzystwie, nie muszą zasłaniać swojej aury.

„(...) Żeńskim narządem płciowym przypisuje się ukryty aspekt boskości (...) W związku z tym, kobieca seksualność jest zarezerwowana wyłącznie dla męża. Męska seksualność zarezerwowana jest natomiast tylko dla małżonki. (...) według islamu muzułmanin wykorzystujący swoją seksualność w sposób legalny jest za to wynagrodzony (...). Islam zachęca do zawierania związku małżeńskiego pomiędzy mężczyzną i kobietą, gdyż z małżeństwa Allah uczynił tę jedyną (...) drogę, w granicach której muzułmanin może zaspokoić swoją pożądlivość seksualną. (...) Podtrzymanie ciągłości rodu ludzkiego poprzez prokreację (...). W islamie kwestia seksu nie jest problemem. Ta religia postawiła (...) również przed popędem seksualnym pewne bariery, nie po to, aby zahamować ich rozwój, lecz po to, aby pobudzić i kontrolować ich kierunek. Islam postrzega popęd seksualny człowieka jak naturalną jego potrzebę, którą musi zaspokoić, a nie tłumić w sobie (...) Warunkiem jest jednak zaspokajanie go drogą legalną”. (Baszak 2003, 13.10.2014, s. 35–38; Alsheha 13.10.2014).

Jednym z głównych aspektów kobiecości jest seksualność – kobiecość w aspekcie seksualności jest zarezerwowana tylko dla męża. Seksualność jest nieodzownym i szczególnym atutem kobiecości, ale nie jest na pokaz. Seksualność kobiet muzułmańskich jest spowita tajemnicą i ukryta przed obcymi.

Stereotypowe sposoby przedstawiania kobiet i mężczyzn. Rzeczywistość Sudanu Północnego

Islam szanuje kobiety i gwarantuje im równe prawa

Obecnie w dyskursie zachodnim dużo mówi się o statusie kobiet w islamie. Temat jest poruszany w związku z podjęciem prób dopasowania kultury muzułmańskiej do kultury zachodniej (czy raczej próby wykazania jej fundamentalnego niedopasowania). Warto zaznaczyć, że prawa i obowiązki kobiet w islamie odbiegają od uniwersalnych praw człowieka obowiązujących na świecie.

W miarę podejmowania dyskusji na temat stereotypowego sposobu przedstawiania kobiet muzułmańskich, zwracamy szczególną uwagę na obraz kreowany przez media. Muzułmanki jawią się nam jako istoty zacofane, zawoalowane oraz ubrane w ciemne szaty. Co więcej, mówiąc o kobiecie w islamie, zwracamy uwagę na brak poszanowania, ograniczenie praw oraz ogólny brak szacunku ze strony mężczyzn. Czy ten obraz muzułmanki jest prawdziwy? Jakie są podstawy do wydawania tego rodzaju sądów i opinii?

W religijno-kulturowej tradycji islamu status kobiety jest równy ze statusem mężczyzny. Co więcej, kobiety obdarzane są szacunkiem i opieką. Przykłady wypowiedzi badanych kobiet:

„Prawa kobietom nadał Allah poprzez al – Quran /.../” (Wywiad 2).

„Dzięki Islamowi kobiety uzyskały swe prawa, jakich dotychczas nie miały. Prawo o decydowaniu, o zamążpójściu, prawo do spadku, do zachowania swego posagu, do rozwodu, do decydowania o sprawach rodzinnych” (Wywiad 3).

„Islam postrzega kobietę, czy to niezamężną, czy mężatkę, jako osobę posiadającą własne prawa, m.in. do posiadania i dysponowania mieniem i zarobkami, bez żadnego nadzoru (czy to jej ojca, męża, czy kogokolwiek innego). Ma ona prawo kupować i sprzedawać, dawać prezenty i jałmużnę oraz może wydawać swoje pieniądze na co tylko chce /.../” (Wywiad 4).

Muzułmańskie kobiety – piękno ukryte pod hidżabem

Opinie Zachodu dotyczące funkcjonowania muzułmanek w sferze publicznej kształtowane są w oparciu o stereotypy ściśle związane z ich ubiorem. Kobieta zakryta najczęściej postrzegana jest jako „ciemna” i niewykształcona, jej życie jest ograniczone tylko i wyłącznie do sfery domowej.

Jednak z relacji badanych kobiet wynika, że kobieta zakryta postrzega siebie samą poprzez pryzmat swojej wiary, która stanowi o niej. Hijab, jilbab czy niqab jest ubiorem o silnym znaczeniu religijnym, który ukazuje światu kobietę skromną, poczciwą, dbającą o własną godność. Ukrywając swoją kobiecość specyficznym strojem, kieruje ona uwagę ogółu społeczeństwa na piękno swojego serca.

Kobiety Bliskiego Wschodu, ubierając hijab, jilbab czy niqab, chronią siebie przed nieodpowiednim traktowaniem, szczególnie przez mężczyzn. Zalety ubioru muzułmańskiego, który noszą kobiety, są związane z ochroną kobiecej aury, do której należy całe jej ciało, z szacunkiem i co nas może zdziwić – z wolnością. Wolność kobiety w hijabie jest wyrażana poprzez jej ubiór, który jest dla niej możliwością manifestowania i dochodzenia swoich praw we współczesnym świecie. Kobieta muzułmańska, zakładając ów ubiór, pokazuje, jak silna jest jej wiara. Religijne znaczenie ubioru muzułmańskiego podkreślane jest poprzez noszenie go przez kobiety. Wiara muzułmanek, jeśli pochodzi z głębi serca, jest prawdziwa i wiąże się z radością, stanowi ich tożsamość, wybór i wolę.

Kobieta muzułmańska postrzegana jest tylko i wyłącznie jako pani domu i opiekunka ogniska domowego. Natomiast z religijnego punktu widzenia kobieta jest stworzona do bycia matką i żoną, lecz nie są to jej jedyne role określone przez społeczeństwo muzułmańskie. Kobieta muzułmanka powinna być aktywna społecznie, udzielać się w obszarze polityki oraz w różnego rodzaju organizacjach społecznych.

„Zasłanianie włosów nie wiąże się z niemożnością uczestniczenia w życiu publicznym. Dowodem na to są aktywne kobiety w dziedzinie polityki czy różnorodnych organizacjach politycznych czy społecznych. Nie ma przeszkód by kobieta, która zdecydowała się na zasłonę, mogła udzielać się w społeczeństwie ” (Wywiad 3).

„Szata ma za zadanie ukrycie kobiety i jej urody przed widokiem publicznym, nie może być tym, co podkreśla jej urodę. Muzułmanki zakrywają swe włosy, gdyż niewątpliwie są one pięknem każdej kobiety. Te ograniczenia chronią honor kobiety w miejscu publicznym, kierując uwagę ludzi na ich cechy charakteru, a nie urody...” (Wywiad 4).

„Ja noszę hijab, ale nie wiąże się to w żaden sposób z koncepcją sfery publicznej czy obywatelskości. Założyłam hijab z poczucia takiej, a nie innej wewnętrznej potrzeby opartej na wierze w islam i chyba tak jest dla każdej muzułmanki noszącej hijab...” (Wywiad 5).

My, ludzie Zachodu, tworzymy zazwyczaj neuargumentowane stereotypy na temat kobiet ubranych w czarne abajje. Postrzegamy ten ubiór jako koronny dowód zniewolenia, nasze oceny sytuacji kobiet muzułmańskich dokonują się przez pryzmat ich sposobu ubierania się. Zewnętrzna, ogólnie bardzo powierzchowna interpretacja sytuacji kobiet, ubranych w sposób inny niż europejski jest ograniczona, nie bierzemy pod uwagę wszystkich aspektów, wszystkich kwestii, które przez ten ubiór „przemawiają”. Zasłona nie przeszkadza muzułmankom w byciu wykształconymi, światłymi kobietami, które są świadome swoich praw i możliwości.

Mężczyzna jako mąż i ojciec czy archetypiczny wojownik

Wszyscy wiemy, że społeczeństwo muzułmańskie jest społeczeństwem patriarchalnym. W teorii mężczyzna jest uważany za potencjalnego władcę. Męż-

czynna musi zapewnić materialny dobrobyt swojej rodzinie. Dbą on również o etyczno-moralną stronę swojego małżeństwa. Przypisuje się mu pełnienie roli archetypicznego wojownika jako wybitnie opresyjnego wzorca męskości. Mężczyzna w społeczeństwie muzułmańskim pełni następujące role: ojca, przyjaciela, siły i oparcia dla kobiety. Kultura mężczyzny wyraża się poprzez zapewnienie kobiecie opieki, bezpieczeństwa materialnego oraz czuwania nad nią.

Oczywiście w każdym kraju, gdzie religią wyznaniową jest islam, sytuacja ta wygląda inaczej i jest w znacznej mierze zdeterminowana kulturowo.

Przestrzeń kobieca i męska są wyraźnie od siebie odseparowane – to fundament społeczeństw muzułmańskich. Mężczyźni czerpią korzyści ze świata zewnętrznego, a kobiety z kolei rządzą światem wewnętrznym. Warto także zauważyć, że w kategoriach „kobiecości” i „męskości” szczególnie wyraźnie widać cechy określające płeć, m.in. „anatomia, atrybuty osobowościowe, podział obowiązków i ról społecznych kobiet i mężczyzn” (Grochola-Szczepanek 2009, s. 41).

Stereotypy są nieodłącznym elementem życia codziennego. Niewątpliwie stereotypy wynikają z odmienności kulturowej, w której wychowywani są Europejczycy. Co więcej, dla niektórych ludzie pochodzący z afrykańskiego kontynentu utożsamiani są – ze względu na kolor skóry, jak i różnice kulturowe – z gorszością i głupotą. Stereotyp ten ma długą historię sięgającą epoki kolonialnej (Kusio 2011, s. 23). W kwestii posługiwania się stereotypami koncentrujemy całą uwagę na świadomości tego faktu oraz ograniczeniach poznawczych, jakie ze sobą niosą. Jednym z głównych problemów rzeczywistości, w której stereotypy są obecne, jest to, że stereotypy zawsze zostawiają ślad w poznawczej strukturze społeczeństwa. Co więcej, nieświadomione posługiwanie się nimi oraz konsekwencje, jakie wywołują w życiu społecznym, prowadzi do bezkrytycznej ich akceptacji. Perspektywa wielowymiarowego funkcjonowania człowieka jak najbardziej poszerza horyzonty, ale również prowadzi nieuchronnie do pojawiania się konfliktów (Kleina 2011, s. 199–205).

W tradycji świata arabsko-muzułmańskiego kobiety i mężczyźni funkcjonują w odrębnych, obcych i nieoswojonych światach. Warto zauważyć, że oba te światy wzajemnie się przenikają, jednak bycie sobą dla kobiety tak samo jak bycie sobą dla mężczyzny jest możliwe tylko w swoim towarzystwie, czyli dla kobiety bycie sobą jest możliwe wśród kobiet, a bycie mężczyzną wśród innych mężczyzn.

W społeczeństwie arabskim sytuacja kobiet zmienia się bardzo powoli i nieznacznie. W większości społeczeństw nadal jest dyktowana obowiązującą tradycją. Idea płci kształtuje się głównie pod wpływem kultury arabskiej i religii. W społeczeństwie arabskim płeć jest rozumiana w kategoriach opozycji lepszy–gorszy. W związku z czym kobieta w stosunku do mężczyzny jest odbierana jako istota podporządkowana i zależna. W świecie arabskim, jak już wcześniej zaznaczyłam, przestrzeń jest podzielona na kobiecą i męską. Ów podział podkreśla ścisłą rozdzielność obowiązków między mężczyzną i kobietą. W dzisiejszych czasach możemy zaobserwować pewnego rodzaju zmiany, które zaszły na przykład w społeczeństwie sudańskim, gdzie coraz więcej kobiet aktywnie działa w przestrzeni publicznej kulturowo zarezerwowanej wyłącznie dla mężczyzn.

W społeczeństwie arabsko-muzułmańskim świat jest podzielony na zewnętrzny, w którym funkcjonują mężczyźni, oraz wewnętrzny przeznaczony dla kobiet. Ważne wydarzenia rodzinne w tradycji arabsko-muzułmańskiej są kolejnym aspektem wyznaczającym odrębną przestrzeń w funkcjonowaniu obojga płci. Istnienie relacji między obszarem zewnętrznym a wewnętrznym zaznacza się w przypadku zrytualizowanych wydarzeń związanych ze świętowaniem: na przykład podczas wesela, kiedy to mężczyźni i kobiety dzielą wspólną przestrzeń, bawiąc się razem. Podobnie gdy idzie o obrzędowość pogrzebową, w Sudanie kobiety i mężczyźni wspólnie czuwają przy zmarłym, odmawiając wersety Koranu.

Zakończenie

Zetknięcie się z odmienną kulturą, pomimo posiadania określonego zasobu wiedzy na ten temat, wiąże się z przeżyciem szoku kulturowego. Afryka jest jednym z największych kontynentów, liczącym 30 mln km². Odmienność historii Afryki i Europy jest przede wszystkim efektem różnic pomiędzy tymi kontynentami (Kusio 2011, s. 23). Należy również zaakcentować, że religią większościową w Sudanie Północnym, a szczególnie w stolicy Sudanu Północnego, Chartumie, jest islam. W zasadzie języki, które przeważają na tym terytorium, to język arabski i angielski. W sposobie kreowania pojęć zwanych „kobiecością” i „męskością” najistotniejszą kwestią jest „zbiór cech i zachowań związanych z płcią, zgodnych z panującymi w danej kulturze stereotypami” (Grochola-Szczepanek 2009, s. 41).

Obraz kobiet i mężczyzn w islamie jest kształtowany w oparciu o inne wartości niż europejskie. Warto podkreślić, że postrzeganie kobiet muzułmańskich jako osób niemających własnego zdania, zdanych na łaskę mężczyzny, nie pokrywa się z rzeczywistością Sudanu Północnego. W tradycji kulturowej islamu mężczyźni i kobiecie są przypisywane różne obowiązki, po części uzasadniane różnicami biologicznymi: tym samym do głównych zadań mężczyzny należy obowiązek utrzymywania domu, a obowiązkiem kobiety jest opieka nad dziećmi. W ostatnich latach coraz więcej kobiet podejmuje pracę, jest aktywnych społecznie i politycznie, a co za tym idzie – zapewnia sobie niezależność finansową.

W islamie relacje pomiędzy kobietami i mężczyznami kształtują się w oparciu o zupełnie inne wartości niż europejskie. Faktycznie, pewne rodzaje zachowań, dla osoby wychowanej w innej kulturze, mogą dziwić czy napawać niepokojem. Jednak z drugiej strony, wbrew panującym opiniom oraz relacjom medialnym, daje się dostrzec szacunek w stosunku do kobiet.

Bliski Wschód oraz Północna i Południowa Afryka są obszarami uznawanymi za najbardziej niestabilne we współczesnym świecie. Co więcej, są to obszary największych niepokojów, konfliktów, których częścią jest również kulturowa i religijna polityka płci.

Literatura:

- Abdallah B., 2009, *Rola tradycji muzułmańskiej w egzegezie Koranu* [w:] J. Adamowski, J. Styk (red.), *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana. Tradycja w tekstach kultury*, t. 2, Lublin.
- Abu-Rub H., Zabża B., 2008, *Status kobiety w islamie*, Katowice.
- Alsheha A., *Islam a seks*, pnb.pl, Białystok – Polska [dostęp: 13.10.2014].
- Baszak E., 2003, *Współżycie seksualne w kulturze islamu* [w:] „Seksuologia Polska” nr 1,
- Grochola-Szczepanek H., 2009, *Kobiecość i męskość w tradycji i kulturze współczesnej Spisza* [w:] Adamowski J., Styk J. (red.), *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana. Tradycja w tekstach kultury*, t. 2, Lublin.
- Kleina A., 2011, *Uczenie się międzykulturowe jako szansa na przełamywanie stereotypów narodowych* [w:] A. Szerląg (red.), *Konflikt i dialog w wybranych społecznościach wielokulturowych*, Wrocław.
- Krzak Z., 2007, *Od matriarchatu do patriarchatu*, Warszawa.
- Kusio U., 2011, *Tradycyjne kultury Afryki w paradygmacie determinizmu geograficznego Jareda Diamonda* [w:] J. Adamowski, M. Wójcicka (red.), *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana. Tradycja w tekstach kultury*, t. 4, Lublin.
- Machut-Mendecka E., 2008, *Kobieta bez zastony. Muzułmanka w świetle wiary i kultury* [w:] *Być kobietą w Oriencie*, D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut-Mendecka (red.), Warszawa.
- Meier M., 1998, *Islam* [w:] M. Kardasz, Z. Jurkowlaniec, B. Lada (red.), *Wielkie kultury świata. Islam. Chiny. Japonia. Kultury andyjskie*, Warszawa.
- Trzaskowski Z., 2011, *Tradycja religijna w procesie przemian kulturowych* [w:] J. Adamowski, M. Wójcicka (red.), *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana. Tradycja w tekstach kultury*, t. 4, Lublin.

Źródła internetowe:

- www.eioba.pl/a/23t/mezczyzni-i-kobiety-w-islamie [dostęp: 06.01.2015].
- www.euroislam.pl [dostęp: 15.10.2014].

Summary

Men and women in Islam: between stereotype and reality in Northern Sudan

The article explores social and religious discourses on gender in Sudan and how this relates to gender politics of this country. It explores what sexual politics are and why the idea of gender provides a useful analytical tool for looking at the culture of the country.

Keywords

gender, islam, stereotype, Sudan

Słowa kluczowe

gender, islam, stereotyp, Sudan

